

Atkūrus Nepriklausomybę Lietuva pradėjo saugoti savo sienas. Tačiau sovietų sąjunga nepripažino mūsų teritorinio savarankiškumo ir siuntė Omono banditus, kad gąsdintų, muštų ir netgi žudytų mūsų pasieniečius, degintų pasienio namelius, naikintų ir taip menką inventorių. Atkuriamojo Seimo deputatei, dabar Europos Parlamento narei Rasai Juknevičienei prieš 30 metų, gegužės 23 d., Saločių pasienio punkte pačiai teko patirti omonininkų siautėjimą. Įvykis dar kartą įrodė, kokia trapi buvo ten dirbusių žmonių gyvybė. Po keleto dienų apie užpuolimą ji paskelbė pasauliui iš Aukščiausiosios Tarybos tribūnos. Parlamentarę paprašėme pasidalinti tos dienos prisiminimais.

Po Nepriklausomybės paskelbimo sienų apsauga buvo labai svarbus veiksnys, įtvirtinantis mūsų valstybės suverenitetą. Lietuvos kariuomenės dar neturėjome, šalies viduje tebebuvo sovietų armijos daliniai, koks buvo to meto Lietuvos pasieniečių vaidmuo?

Intensyvus Lietuvos pasienio kontrolės punktų puldinėjimas prasidėjo iškart po kruviniųjų Sausio įvykių. Lietuvos radijas ir televizija buvo okupuoti, bet Lietuvos nepriklausomybė dar buvo gyva. Visi žinojome, kad reikia atsilaikyti. Sienų vientisumas – reikšminga sąlyga valstybei, laukėme pasaulio pripažinimo. Ir atsirado savanorių, kurie neturėdami ginklų saugojo Lietuvos Respublikos sienas. Ir nors pasienyje kildavo daug konfliktinių situacijų, omonininkai mūsų ir visai baugino mūsų pasieniečius, degino kontrolės postuose stovėjusius vagonėlius, drąsūs vyrai keitė vieni kitus ir saugojo mūsų nepriklausomybę.

Kas įvyko gegužės 23-ąją Saločių pasienio poste?

Kai gegužės 19 d. Krakūnų pasienio punkte (prie sienos su Baltarusija) buvo nužudytas pasienietis Gintaras Žagunis, Aukščiausios Tarybos deputatai, kurie buvome išrinkti pasienio apygardose, jautėme pareigą aplankyti kontrolės punktuose budinčius žmones, pabūti su jais, paklausti, kaip jiems sekasi. Lietuvos-Latvijos sienos apsauga, tuokart, turėjo labiau simbolinę reikšmę, tačiau ji taip pat buvo labai svarbi.

Kadangi buvau išrinkta Pasvalyje, tą penktadienio vakarą po posėdžio grįžau namo ir kartu su vyru, kuris tuo metu buvo rajono tarybos deputatas, nuvykome pasižiūrėti, kaip sekasi mūsų vaikinams Pasvalio rajono pasienyje, Saločiuose. Man pačiai buvo svarbi jų nuomonė.

Tą dieną radom budinčius šešis mūsų krašto apsaugos tarnybos vyrus, dirbusius kartu su keturiais latvių muitininkais. Toje vietoje, kur prieš parą omonininkai buvo sudeginę pasienio punkto namelius, stovėjo du nauji – Biržų muitinės namelis ir šalia – Pasvalio krašto apsaugos namelis. Latviai savo namelių dar nebuvo atstatę. Pasikalbėjome, stoviu nugara į kelią ir matau – vyrai žiūri į tą kelią man prieš akis ir sako: „atvažiavo“.

Atsisukusi pamačiau kelis „Niva“, „Žiguliai“ automobilius, o iš jų didžiuliu greičiu lekia automatais ginkluoti užpuolikai. Viskas vyko labai greitai. Buvau visai šalia pasienio užkardos. Vienas iš užpuolikų, o jų buvo dvi ar trys dešimtys, puolė prie to užtvaro, atlenkė jį ir pradėjo laužyti. Kitas šoko spardyti ir daužyti visus kelio ženklus, treči automatai buožėmis ėmė daužyti namelių langus ir mėtyti butelius su degiu skysčiu. Dar kiti šoko prie žmonių ir juos mušė. Spėjau pamatyti, kad laikinas pasieniečių namelis-vagonėlis skendi liepsnose, uniformas vilkėję mūsų vyrai išrengti ir pakeltomis rankomis sustatyti priešais tą degantį namelį.

Ar jums pačiai buvo kilusi reali grėsmė būti sužeistai ar nužudytai?

Aplink buvo baisus triukšmas. Pamačiau, kad mūsų mašina, kuria atvažiavome, stovi visa iškratyta, durelės atviros, daiktai išmėtyti. Priėjau arčiau ir ėmiau aiškinti, kad esu Aukščiausios Tarybos deputatė, klausiau, kas čia vyresnysis, ką darote? Ten buvęs omonininkas pažvelgė į mane stiklinėmis akimis ir apipylė šešiais aukštais bjauriausių keiksmazodžių. Po to įrėmęs automatai liepė sėstis į automobilį keleivio pusėje, ginklą pasidėjo tarp mūsų ir veža Rygos link. Pavežė prie senosios muitinės, kur buvo parduotuvė, pasuko į dešinę miško link, veža kažkur... Staiga sustabdė mašiną, vėl šešiais aukštais pažėręs keiksmazodžių liepė man išlipti, pagrasino automatu ir paleido šūvius į mano mašiną. Visos padangos nusėdo. Ir nežinau, ką jis daugiau su manimi darys. Tada pasigirdo komanda – į mašinas. Jis nubėgo, sėdo į mašiną ir nurūko visi į Rygos pusę.

Išgirdau, kaip nuo kitos kelio pusės omonininko bendras šaukė jam, kad susirinktų gilzes, vėl pylėsi keiksmazodžiai. Man neleido pajudėti, mačiau, kaip jis tas gilzes rinko. Girdėjau užpuolikų šūksnius, kad vienas iš namelių nedega, bet pabaigti sudeginti jie nebegalėjo, vyresnysis liepė kuo greičiau sėstis į mašinas, ir omonininkai išvažiavo. Vėliau paaiškėjo, kad tai buvo Rygos OMON'o kareiviai, šaudę išcentrinėmis kulkomis. Jiems buvo duota užduotis iš Maskvos, kad „išvalytų“ sienas ir taip paneigtų Lietuvos Respublikos valstybės egzistavimą.

Papasakokite, kaip tą dieną užsimezgė pasvaliečių ryšys su norvegais?

Kai omoninkai sušoko į mašinas, mūsų vyrai puolė prie šulinio ir sugebėjo vieną namelį užgesinti. Kaimynystėje gyvenantys žmonės iškviėtė policiją ir ugniagesius, tirti įvykio atvyko prokuratūros pareigūnai. Mobilųjų telefonų tuomet neturėjome, nuėjau link parduotuvės, susiradusi telefoną paskambinau Vytautui Landsbergiui, pranešiau jam, kas įvyko. O pas jį tuomet viešėjo norvegų parlamentaras Ingvald Godal, kuris kaip tik buvo neseniai važiavęs per Saločių pasienio postą. Vėliau mane pakvietė į Norvegiją, užsimezgė ryšiai, iki šiol Pasvalys ir kiti Lietuvos miestai draugauja su anuomet pagalbos ranką mums

ištiesusiais norvegais.

Po valandos omonininkai grįžo, bet pulti nebedrįso dar stovint ugniagesių mašinoms ir mūsų policijai.

Stresas buvo didžiulis, bet baimės nejutau, baisiau buvo klausytis vėliau kai kurių kairiųjų deputatų kalbų to meto tribūnose. Vėliau Rūta Janutienė, tuo metu dirbusi „Lietuvos ryte“, pasakys, kad vienai deputatei piktavaliai pradūrė padangas, o ji mat sukėlė triukšmą! Bet iš tiesų tai buvo patys tikriausi priešiškos valstybės kariniai veiksmai prieš suverenią valstybę, prieš taikius jos piliečius, prieš tądien Saločių pasienyje budėjusius Pasvalio vyrus.

Dėkoju už įdomų pasakojimą.

Kalbino Jurga Girdzijauskienė

